

Coordonatori:

Mihaela ALBU   Codruța-Mirela STĂNIȘOARĂ   Camelia ZĂBAVĂ

MARI NECUNOSCUȚI AI CULTURII ROMÂNE

RECUPERĂRI

Coordonatori:

**Mihaela ALBU
Codruța-Mirela STĂNIȘOARĂ
Camelia ZĂBAVĂ**

**MARI NECUNOSCUȚI
AI CULTURII ROMÂNE
*RECUPERĂRI***

**Universitatea din Craiova
(Centrul Universitar Drobeta Turnu-Severin)**

**Editura Universitaria
Craiova, 2014**

Copyright © 2014 Editura Universitaria
Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Mari necunoscuți ai culturii române : recuperări / Mihaela
Albu, Codruța-Mirela Stănișoară, Camelia Zăbavă
(coord.). –
Craiova : Universitaria, 2014
Bibliogr.
ISBN 978-606-14-0868-9

- I. Albu, Mihaela (coord.)
- II. Stănișoară, Codruța Mirela (coord.)
- III. Zăbavă, Camelia (coord.)

008(498):929

CUVÂNT ÎNAINTE

UN DEMERS ABSOLUT NECESAR

Un fenomen „încheiat”, cum este cel al exilului românesc – diferența față de *diasporă* și *emigrare* fiind analizată și argumentată în multe dintre studiile recente dedicate acestor fenomene socio-culturale – nu este nici acum, la 25 de ani de la căderea comunismului, cunoscut în totalitate. „Aducerea acasă” a scriitorilor, a operei lor, a presei exilului și, într-un cuvânt, a întregii lor activități literare s-a făcut sporadic și mai mult individual decât instituționalizat. De aceea, pentru reintegrarea de pe poziții obiective și după criteriile prioritare axiologice niciun demers nu va fi, desigur, de prisos.

Un alt fenomen al culturii românești, neglijat în parte ori chiar interzis, necunoscut de aceea în deplinătatea sa, este cel petrecut în afara granițelor actuale ale României. Cărți și publicații în limba română, scrise și editate de scriitori și jurnaliști de origine română din Serbia, Bulgaria, Ungaria, Ucraina ori Republica Moldova fac parte (trebuie să facă parte) din patrimoniul cultural românesc.

În timpul perioadei comuniste, contactul cu ceea ce se scria dincolo de frontierele României, fie în exil, fie în țările învecinate, era, cum se știe, totalmente interzis.

Drept consecință, astăzi, răspunzând necesității firești de cunoaștere a literaturii și publicisticii în limba română din alte spații geografice, cu patru ani în urmă, la inițiativa dnei profesor universitar dr. Mihaela Albu, la Facultatea de litere a Universității din Craiova, Centrul Universitar Drobeta Turnu-Severin, a fost organizat primul simpozion internațional cu tema – generoasă – a

prezentării și studierii culturii românești din exil și din afara granițelor.

Cuprinderea într-un singur *tot* a fenomenului cultural românesc a generat o serie întregă de lucrări, prezentate de profesori și cercetători din România, Serbia, Polonia, SUA. Sumarul volumului (edit. Universitaria, 2010), coordonat de prof. univ. dr. Mihaela Albu, demonstrează nu numai varietatea fenomenului cultural, dar și valoarea acestuia, de vreme ce subiecte precum *Virgil Ierunca, scriitorul, Confruntarea cu trecutul. Deconstrucție identitară în Contesa sângeroasă de Andrei Codrescu, Paradigma avangardei și contribuții românești la Clocotrim, Vintilă Horia și „Timpul așteptării lui Dumnezeu”, Vintilă Horia și tentația fantasticului, Contribuția lui Vasko Popa și a Floricăi Ștefan la promovarea expresiei literare românești din Voivodina, Ionesco et Visniec: deux directions opposées dans la trajectoire de l'onirisme* sunt semnate, în ordine, de Mihaela Albu, Univ. din Craiova, Oana Andriese Strugaru, Univ. din Suceava, Mariana Dan, Univ. din Belgrad, Magdalena Filary, Univ. din Poznan, Gh. Glodeanu, Univ. din Baia Mare, Virginia Popovic, Univ. din Novi Sad, Aurelia Roman, Univ. Georgetown.

O aceeași arie de interes și cu rezultate pe măsură au fost demonstrate și cu ocazia celui de al doilea simpozion (organizat un an mai târziu). Lucrările prezentate au fost editate și publicate (sub coordonarea prof. univ. dr. Mihaela Albu, prof. univ. dr. Codruța Mirela Stănișoară și lector univ. dr. Camelia Zăbavă) la editura Eikon în anul 2011. Pentru edificare asupra varietății subiectelor abordate, ca și asupra participanților, cităm de asemenea câteva titluri de lucrări: *Temeiuri metafizice în eseistica lui Horia Stamatu* (Dan Anghelescu, Univ. Spiru Haret, București), *Petru Cârdu – autor al unui discurs poetic inedit în Voivodina* (Marina Puia Bădescu și Virginia Popovic, Univ. din Novi Sad), *Horia Ion Groza: Când clipa se umple de eternitate* (Theodor Damian, Metropolitan College of New York), *Écrivains en quête de soi : auteurs roumains dans la littérature néoquébécoise* (Cristina Robu, Univ. Chișinău), *Aromânii și cultura lor. Repere macedonene* (Constantin-Ioan Mladin, Universitatea „Sf. Kiril și Metodiu”, Skopje), *Ironia și*

pamfletul –„arme” în discursul lui Virgil Ierunca (Camelia Zăbavă, Univ. din Craiova) ș.a.

Dat fiind varietatea tematică, precum și diversitatea participărilor în schimbul necesar de opinii și analize asupra literaturii românești scrise și publicate în alte spații geografice, dovedite anterior, un simpozion (și un volum) – al treilea – dedicat „culturii românești din exil și din afara granițelor” nu poate fi, așadar, decât binevenit, adăugând încă noi și noi elemente la cunoașterea și consolidarea edificiului nostru cultural.

Prof. univ. dr. Nicu Panea
Decanul Facultății de Litere,
Universitatea din Craiova

ARGUMENT

PREZENȚE SPIRITUALE ROMÂNEȘTI ÎN EXIL. RECUPERĂRI NECESARE

Mihaela ALBU

The cultural societies, the various publications, the publishing houses, conferences, translations, etc. constituted important actions for the promotion of the Romanian culture by the Romanian intellectuals who were forced to live in exile.

This article deals with significant unknown intellectuals of the Romanian culture who have not been included in the most important histories of our literature. We mention a few of these writers and their substantial literary works in their new countries, such as Vintila Horia, Oana Orlea, Horia Stamatu, George Astaloș, etc. Citing their literary activity we intend to prove that they cannot be excluded from the Romanian literature. So, it has to be obvious that no matter of the geographic space where they lived and wrote, they belong to the Romanian culture.

Key words: exile, Romanian intellectuals, culture, histories of the Romanian literature.

MOTTO: „Se pot spune multe lucruri, bune sau rele (se spun mai degrabă cele rele ...) asupra activității emigrației românești. Există, totuși, o latură a acestei activități de care nu trebuie să ne fie rușine: este activitatea culturală a românilor din exil. /.../ Acei foarte puțini numeroși români din exil, care aveau vocația culturii n-au stat cu mâinile în sân. Datorită lor, România există astăzi, în foarte multe țări, nu numai prin tragedia fără pereche care ne sângerează patria – ci există și ca prezență spirituală. Este probabil că cel puțin în

anumite zone culturale (în Franța, bunăoară, sau în America Latină) prezența spirituală românească trece înaintea tuturor celorlalte țări de dincolo de Cortina de Fier.”

Mircea Eliade, *Pentru o Bibliografie a pribegiei*

„Nu vedeam în exil o rupere de cultura românească, ci numai o schimbare de perspectivă, mai exact o deplasare în diaspora.”

Mircea Eliade, *Memorii*

„Și totuși nu prin istorie ne putem impune lumii, ci prin cultură.”

Monica Lovinescu, *Unde scurte II*

1. Introducere. Cultură și identitate

Citatele de mai sus, semnate de doi mari promotori și analiști ai culturii române, sunt elocvente pentru misunea pe care și-o asumaseră mulți dintre intelectualii noștri siliți de istorie să trăiască în alte spații geografice. Ceea ce afirmă Eliade referitor la continuitate, la acea „deplasare în diaspora”, fără niciun fel de „rupere”, de hiatus între ceea ce creaseră în țară – înainte de plecare – și ceea ce se vor strădui să creeze apoi, învingând deseori greutățile inerente ale exilului, se va dovedi – nu o dată – absolut real, iar rezultatul – exemplar.

Prin tot ceea ce au întreprins – înființare de ziare și reviste în limba română ori, mai târziu, într-o limbă de circulație (sau bilingve!), înființare de edituri, scriere și publicare de cărți (în limba română sau în altă limbă), colaborare la publicații ale țării în care se stabiliseră, înființare de societăți culturale, traduceri din literatura română etc. – ei au căutat să construiască o „Românie” dincolo de hotare, promovând cultura română și păstrându-și totodată paradigma identitară.

Articolul program al revistei *Agora*, apărut în 1987, în Statele Unite, prin strădania unui exilat ce a continuat pe pământ străin să-și mențină scrisul în limba română, să promoveze cultura românească, să-și păstreze, cu alte cuvinte, identitatea (l-am numit pe Dorin Tudoran), era semnat de nimeni altul decât de Eugen Ionescu.

Marele scriitor de origine română, academician francez, cu renume internațional, făcea o pledoarie pentru continuitatea scrisului în limba maternă, reliefând totodată valoarea literaturii scrise în exil. „În timp ce cultura română din România a fost smulsă din rădăcinile ei spirituale, adevăratele rădăcini au putut fi transplantate dincolo de frontiere și se pot întinde în lumea întreagă.”

Nu altceva, dar, evident, în alți termeni, spusese un alt exilat, latinistul cu mare recunoaștere internațională, N.I. Herescu, născut la Turnu Severin (în 1906), cu studii la Craiova și București, trăind apoi o mare parte din viață la Paris (și decedat în 1961, în Elveția): „Scriitorii au ales exilul nu din calcul, ambiție, orgoliu sau interes, ci pentru că au simțit că era o datorie. Pentru scriitor, libertatea este onoarea lui, e unealta și arma lui. Expatrierea scriitorilor este un act voit. Au ieșit, ca să poată continua să fie scriitori. Țara lor a fost cotropită, străinul o stăpânește. Singurul tărâm solid rămâne pentru ei limba. De aici, din graiul lor, nu-i poate exila nimeni. Aici sunt mereu acasă. Casa aceasta nu le mai poate fi cotropită, din această casă nu mai există izgonire.” (Revista Scriitorilor Români, nr. 1, 1962)

Astfel, intelectualii români din perioada primului exil, ca și mulți dintre cei plecați după 1971, au trăit în alte țări ale Europei sau ale continentului american trăind în același timp în *casa* limbii române.

Despre exil, despre drama vieții pe meleaguri străine, despre păstrarea identității prin limbă, tradiții și – mai ales – prin continuitatea scrisului în limba română, despre preocupările de zi cu zi, despre relațiile dintre ei și colaborarea nu de puține ori deosebit de fructuoasă, despre promovarea pe toate căile a valorilor românești avem astăzi informații din presa publicată în exil, din memoriile și jurnalele lor, ca și din corespondența care a început să fie data publicității.¹

---

¹ v. volumele de corespondență: *Mircea Eliade și corespondenții săi*, vol. I-V, îngrijite de Mircea Handoca; *Scrisori din exil între Vintilă Horia și fratele său Alexandre Castaing*, Fundația Culturală Memoria, București, 2011; *Mircea Popescu, un cărturar, un ziarist, o conștiință II* (ed. critică, studiu introductiv, note și comentarii Mihaela Albu și Dan Angheliescu, ed. MNLR, 2014, vol. II; *Scrisori către N.I. Herescu*, ed. Alfa, 2006; Pamfil

În numărul 17/ 1984 al revistei *Lupta*, prezentând Congresul ARA² (care a avut loc la Brown University – Providence, SUA), editorul variantei americane a publicației (Constantin Eretescu) va face referire la misiunea asumată de intelectualii exilați, notând chiar din prima frază că acest congres „indică una din căile prin care ne putem împlini *rolul de a păstra și răspândi în Lumea liberă tradiția și cultura românească.*” (*Lupta*, 1984: 1, s.n.)

2. Mari necunoscuți ai culturii române. Recuperări necesare

Putem afirma astăzi, la o privire retrospectivă că, indiferent în ce limbă au scris, continuând să publice în revistele românești sau străine, publicând totodată poezie și proză în limba țării de adopție, o parte dintre scriitorii români din exil pot fi subsumați categoriei de „mari necunoscuți ai culturii române”. Necunoașterea, nereceptarea lor nu vine însă dinspre cititorul (și, la nivel mai înalt, al istoriei literaturii) din țările occidentale, ci – paradoxal – dinspre literatura țării de origine.

Numele celor care – în Franța, Spania, Italia, Brazilia etc.– au intrat în conștiința cititorilor, dar și în dicționarele ori istoriile literaturilor respective nu sunt tocmai puține. Printre ele se numără, în afara tripletei bine cunoscute – Eliade, Ionescu, Cioran –, scriitorii ca Vintilă Horia, Horia Stamatu, Alexandru Ciorănescu, Oana Orlea, Ștefan Baci, Alexandru Busuioceanu, George Astaloș etc.

Despre fiecare s-ar cuveni să existe în paginile unor istorii „la modă” ale literaturii române capitole întregi. Din păcate, nu numai că unora nu li se rezervă nici măcar un spațiu mai mic, dar numele lor lipsește cu desăvârșire. Vom lua drept exemplu mult citata *Istorie critică a literaturii române* de Nicolae Manolescu (ed. Paralela 45, 2008), în care lipsesc – pentru a nu da decât două exemple – numele lui **Vintilă Horia** (singurul scriitor român care a obținut prestigiosul premiu Goncourt, eseistul și conferențiarul care ținea prelegeri în diferite țări europene cu săli arhipline), precum și cel al lui **George Astaloș**, dramaturg cu piese jucate pe multe scene ale lumii: Paris,

---

Șeicaru, *Epistolar. Scrisori din exil*, ed. Elion, 2001; Miron, Paul, *Correspondență cu Horia Stamatu*, București, Jurnalul Literar, 2007 ș.a.

² Academia Româno-Americană.